

Brott & Straff

i Visby under 600 år

Synen på kriminella har förändrats mycket i Sverige de sista hundra åren. Idag menar man att ett fängelsestraff ska vårda de kriminella och förbereda internera för livet efter anstalt.

Under större delen av vår historia har synen varit en helt annan. Fängelset var oftast en väntan på det riktiga straffet. Detta straff kunde bestå av att man blev offentligt piskad, att man fick någon kroppsdel avskuren eller fick stå och skämmas offentligt. Det var också vanligt med dödsdomar. Det fanns flera olika metoder att avrätta den dödsdömda på. Man kunde bli hängd, halshuggen,

bränd på bål eller levande begravd. Tillvägagångssätten var många och grymma. I Visby finns många minnen och platser från denna tid. På denna vandring möter du företeelser som för oss moderna människor är mycket skrämmande.

Du möter också de människor som levde i denna verklighet. Människoöden som om man räknar generationer bakåt är närmare än vad vi tror. Dessa människor och platser har otroliga historier att berätta.

Följ med på denna vandring i Visbys kriminalhistoria så ska vi berätta mer...

1. Visby Fängelse
2. Donners plats
3. Rådhusorget
4. Spinnhuset
5. Rolandstorget
6. Kruttornet
7. S:t Drottensgatan
8. Stora Torget
9. Spötorget
10. Galgberget
11. Visby Länshäkte - Kajsarn

1. Visby Fängelse

Fängelset som i folkmun kallas Sjumastaren byggdes år 1857. Den mest kände internen som suttit på Sjumastaren var Konrad Tektor Lundqvist. Tillsammans med sin kumpan Gustaf Adolf Ericson Hjert dömdes Tektor till döden för rånmord och stölder. Halshuggningen av Tektor den 18 maj 1876 blev den sista offentliga avrättningen i Sverige. Fängelset som idag är vandrarhem användes som kriminalvårdsanstalt fram till mitten av 1990-talet.

2. Donners plats

Enligt den medeltida Gutalagen tilldelades hårdare straff för brott som begåtts i kyrkan och i hamnen. Detta visar hur viktig hamnen och dess handel var för Visby på medeltiden. Huset där krogen Friheten ligger ägdes på 1750-talet av Sven Petter Kämpe-dahl, känd stockholmsfyllerist och rumlare som omskrevs av Bellman i dennes *Fredmans sånger*.

3. Rådhusorget

På denna plats låg rådhuset och stadshäktet mellan åren 1730-1794. Cellerna bestod av 4 alnar (240 cm) djupa fängelsehålor som i slutet av 1700-talet var till hälften fyllda med grus för att lindra osunda dunster att tränga upp. I denna unknä, kalla och fuktiga miljö fick fångarna sitta och vänta på dom, straff eller förflyttning till fästning på annan ort. I rådhuset har kungamördaren Anckarström stått åtalad för att ha förtalat kung Gustaf III.

4. Spinnhuset

Vid hörnet Bremergränd och S:t Hansgatan låg under 1700-talet Visbys spinnhus. Under denna tid levde cirka 100 hemlösa i Visby. Kvinnor och barn som inte kunde bevisa att någon sörjde för deras uppehälle kunde bli placerade här och fick "...genom klädgarns spinnande sig födan förtjäna". Yllet från Sveriges spinnhus användes till att sy uniformer till den svenska armén.

5. Rolandstorget

Här var schavotten (spöpålen) placerad i det medeltida Visby. År 1342 ägde Visbys två borgmästare Herman Swerting och Johannes Moop halshögs på denna plats. Anledningen var att de två herrarna betalat ledungspengar (krigsskatt) till den svenske kungen mot visbybornas vilja. Att halsuggas ansågs vara ett finare sätt att avrättas på. Fattiga syndare som dömts till döden blev hängda.

8. Stora Torget

Under 1600- och 1700-talen var schavotten placerad på Stora Torget. Stadens ordningsvakter "corps de garde" hade sin vaktstuga här. Gotlänningarna gjorde om ordet corps till korv. Vakterna kallades därmed korvar och deras stuga korvkitteln. Trappan nordväst om torget kallades tjuvtrappan. Detta var brottslingarnas sista väg från sina celler till avrättningsplatsen vid Galgberget.

6. Krutttornet

Detta torn har använts som fängelsecell under 1600 - och 1700-talen. Här dog lilla Fru Ingeborg år 1705. Hon hade av en annan kvinna i staden anklagats för trolldom och häxeri. Ingeborg satt fängslad här under den kalla årstiden. Cellen var ett kallt tornrum utan bekvämligheter och hon dog av den omilda behandlingen medan processen mot henne pågick.

9. Spötorget

Här stod schavotten från år 1790 och idag står en kopia på dess plats. Att stå vid skampåle eller sitta horpall i kyrkan var vanliga bestraffningar i äldre tider. Det har också funnits många kroppsstraff. Man kunde få slita spö, springa gatlopp, få kroppsdelar borthuggna eller rådbråkas, vilket betyder att man får alla ben i kroppen krossade medan man ännu lever. Gustaf III avskaffade tortyren då han blev kung år 1771.

7. S:t Drottensgatan

Sommaren 1790 gästade kungamördaren Johan Jacob Anckarström detta trevåningshus. Han bodde på mellersta våningen i rummen närmast Kapitelhusgården. Under sin vistelse på ön smådade han Gustaf III och blev anklagad för majestätsbrott (förtal mot kungen). Året efter pågick förhör i rådhuset och Anckarström satt i husarrest här. Han friades från anklagelserna och reste till Stockholm där han den 16:e mars 1792 mördade Gustaf III.

10. Galgberget

På denna plats står den gamla galgen kvar. På de tre stenpelarna var träbalkar lagda och i dessa hängdes de dömda brottslingarna. Denna plats har i äldre tider varit förknippad med olycka och sorg. Om man räknar finner man 17 stenar i varje pelare. Det sägs att uttrycket "fy sjutton" kommer från denna plats.

11. Visby Länshäkte Kajsarn

Redan under 1600-talet användes Kajsartornet som fångtorn. Här satt både män och kvinnor inspärrade. Flera av kvinnorna var dömda för barnamord. Under denna tid var det mycket skamligt att föda ett utomäktenskapligt barn. Många kvinnor gick så långt att de till och med begick barnamord. I anslutning till Kajsartornet uppfördes 1782 Visby Länshäkte. Av denna byggnad finns inget kvar idag.

Fler platser att besöka:

Stenkumla backe

Här skedde den sista offentliga avrättningen i Sverige då Konrad Tektor Lundqvist avrättades den 18 maj år 1857. På platsen finner man idag ett minnesmärke.

Stenkumla kyrkogård

Alldeles inför kyrkogårdsgrunden finner du Konrad Tektor Lundqvists grav. Det är en liten enkel sten med inskriptionen Tektor. Kyrkan ligger 10 minuters bilfärd söder om Visby.

Kajsartornet

Under sommarmånaderna kan man besöka Gotlands Läns museums utställning om brott och straff i Visby. Här kan du möta de historier du finner under denna vandring samt många fler. Här finns också intressanta och otäck museumföremål. Utställningen finns

i fångtornet Kajsarn som ligger i östra muren.

Allekvia Tingshus

Här har man hållit rättsförhandlingar och utdömt straff på 1700- och 1800-talen. Huset blev om- och tillbyggt under första hälften av 1800-talet. I december 1961 hölls det sista tinget på Allekvia. Därefter flyttades tingsförhandlingarna till det då nybyggda tingshuset inne i Visby. Byggnaden är idag privatägd och ej öppen för allmänheten. Vägbeskrivning: Kör Väg 147 och passera rondellen, sväng sedan höger mot Dalhem. Följ sedan vägen 8 km till Allekvia.

Tjuvtrappan

Tjuvtrappan, numera Finntrappan bakom Stora Torget, var den väg

som de dödsdömda brottslingarna fick ta upp till Galgberget.

Krogar under 1700-talet

Krogen Friheten ligger på samma plats som dagens krog med samma namn, men på 1700-talet var ingången på andra sidan av huset. **Bullens källare** låg på S:t Hansplan, där Hästgatan möter S:t Hansgatan. Idag ser man bara resterna av bygganden som idag syns som den vitkalkade vägg som ligger mellan Kränku och S:t Hans café. **Stadshuskällaren** låg där man idag finner Gutekällaren på Stora Torget. **Lönnkrog** I mitten av 1700-talet drev en kvinna en illegal krog. Krogen låg vid Strandgatan mellan Skogränd och Fiskargränd.

Brott & Straff

i Visby under 600 år

30 kriminella platser
att besöka i Visby

Säljs även med MP3-guide